

Hovoří-li Petr Lavický o tom, že neexistuje jednotné kritérium pro určení pravomoci civilních a správních soudů, přičemž v důsledku toho žalobci při podávání svých žalob často chybují, ale i přesto jim zákonodárce poskytuje zejména prostřednictvím ust. § 104b o. s. ř. a § 46 odst. 2 s. ř. s. možnost nápravy, jež sice není ideální, neznamená však odepření přístupu k soudu, kladu si tedy otázku, zda důsledky výkladu přijatého Nejvyšším soudem v usnesení sp. zn. 29 Cdo 1578/2008 jsou i v tomto kontextu akceptovatelné. V případě řešení otázek pravomoci ve smyslu § 37 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním se totiž žalobce ani chybného určení pravomoci dopustit nemusí, neboť kupř. v průběhu řízení nastalá okolnost znamenající nedostatek pravomoci soudů jde zcela mimo jeho sféru vlivu.

Závěry

Výše jsem se snažil ukázat, že otázku trvání mezinárodní příslušnosti státu (respektive trvání pravomoci jeho soudu) řešili, byť poněkud v jiné souvislosti, i v Rakousku. Tamní teorie a judikatura se nakonec ujednotila na závěru, že před polemikou o dostatečně silném vztahu k Rakousku (a od toho odvislé pravomoci rakouských soudů) je třeba dát přednost právní jistotě účastníků řízení. Takovýto přístup koneckonců odpovídá již římskoprávním základem naší právní kultury. Ostatně i řešení zakotvené v občanském soudním řádu a v soudním řádu správním pro vymezení vztahu mezi civilním a správním soudnictvím naznačeným úvahami odpovídá. V neposlední řadě nelze přehlédnout ani rozměr, na něž ve shora cito-

vaném usnesení sp. zn. IV. ÚS 3778/12 upozornil Ústavní soud. Ten, ačkoliv ústavní stížnost odmítl, neboť se stěžovatelka – společnost Honba – domáhala konstatování průtahů v řízení, byť tomu nepřizpůsobila formulaci petitu ústavní stížnosti, zároveň naznačil, že obecné soudy měly zvážit v kontextu tohoto konkrétního případu moderaci povinnosti stěžovatelky nahradit společnosti Nomura náklady řízení.³⁷ S tím lze jen souhlasit. Rozhodovat za dané situace o povinnosti nahradit náklady řízení toliko na základě kritéria zavinění není – v souladu s argumentací citovaného usnesení Ústavního soudu – plně přiléhavé.

Nezbývá mi tedy než věřit, že se Nejvyšší soud bude moci k uplatnění zásady trvání příslušnosti v řízení s mezinárodním prvkem znovu vyjádřit, a to už jen proto, že ust. § 6 zákona č. 91/2012 Sb. je jazykově i obsahově do značné míry s ust. § 37 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním totožné.

³⁷ Ústavní soud v usnesení z 1. 11. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3778/12 zopakoval, že do otázek nákladů řízení ingeruje jen velmi zdrženlivě – zvláště měl-li by obecným soudům stanovit povinnost aplikace § 150 o. s. ř. v konkrétní věci. Vzhledem k relaci mezi stěžovatelkou jako právnickou osobou a výší náhrady nákladů řízení v tomto případě stanovenou pak ani k zásahu do ústavní stížnosti napadených rozhodnutí nepřistoupil. Ústavní soud navíc nepřehlédl, že z odvolání stěžovatelky nebylo patrné, že by moderaci v tomto směru navrhovala. Pokud stěžovatelka po Ústavním soudu konečně žádala, aby přezkoumal, zda skutečně není dána příslušnost (a tím i pravomoc) zejména s ohledem k ostatním stěžovatelkou tvrzeným ekonomickým aktivitám společnosti Nomura na území České republiky, pak tato otázka – podle výslovné díkce právě parafrázovaného usnesení sp. zn. IV. ÚS 3778/12 – zaměstnávala obecné soudy několik předchozích let a Ústavní soud zde diskrepanci ústavněprávního rozměru nezjistil.

Kontext držby a vydržení vlastnického práva v novém občanském zákoníku

PETR BĚLOVSKÝ, PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

S novým občanským zákoníkem jsou do našeho právního řádu uvedeny nejen instituty, které mají svoji historickou tradici v českém právu, potažmo v kontinentálním právním systému. Společně s nimi byly zavedeny také instituty zcela nové, které v historii našich soukromoprávních

kodexů nemají obdoby. Jeden z nich představuje poměrně unikátní koncepce držby vlastnického práva, která vychází z unifikovaného chápání držby, tedy spojení držby věci a držby práva, a to včetně vlastnického práva. Ustanovení § 989, odst. 1 NOZ tak zní: „Vlastnické právo drží ten, kdo se věci ujal, aby ji měl jako vlastník.“ Následně § 1089 odst. 1 NOZ stanoví: „Drží-li poctivý držitel vlastnické právo po určenou dobu, vydrží je a nabude věc do vlastnictví.“

Ačkoli institut držby vlastnického práva nevychází z římského práva jakožto staronového ideového zdroje nového kodexu, není přesto zcela původní. Jako s teoretickým konceptem se s ní setkáváme již za první republiky, kdy byla prosazována mimo jiné i do osnovy připravovaného, ovšem nakonec neuskutečněného, civilního kodexu. Ustanovení § 247 prvorepublikové osnovy tehdy znělo: „Držbu vlastnického práva k věcem movitým zejména získá, kdo se jich uchopí, je odvede nebo k sobě vezme, k věcem nemovitým, kdo na ně vstoupí, kdo je vymezí, ohradí, označí nebo na nich hospodaří.“

Již za první republiky se v diskuzích nad osnovou setkala tato koncepce se značnou kritikou, avšak než mohlo být o vítězi rozhodnuto, celá osnova byla, i s novým konceptem držby, odložena na neurčito.

Autoři nového občanského zákoníku se tedy v tomto směru inspirovali prvorepublikovou osnovou. Na jednu stranu v tom lze vidět určitou logiku. Jde o elegantní zjednodušení držby a tedy i následného vydržení, aniž bychom museli zkoumat, zda předmětem má být věc, anebo právo, s nímž věc souvisí. Na druhou stranu jde však současně o dosud prakticky nevyzkoušený koncept a tedy legislativní experiment. Tento článek si klade za cíl pojednat o kontextu vývoje institutu držby práva, z níž uvedená koncepce držby vlastnického práva myšlenkově vychází. Následující pojednání se tak zaměří na vývoj pojetí držby práva na bázi práva římského a jeho vliv na další osudy tohoto institutu v kodifikacích civilního práva platných na našem území.

Historické kořeny

Římské právo původně nerozlišovalo mezi držbou věci a držbou práva, ovšem z jiných příčin, než dnes. *Possessio* se týkalo výlučně věcí hmotných, jelikož pouze u takových věcí bylo možné naplnit vnější znaky držby.¹ Teprve za principátu se vytváří zvláštní právní konstrukce, tzv. *quasi possessio*, která má umožnit interdiktivní ochranu a vydržení služebností prostřednictvím institucionální analogie k držbě. Samotnou držbu práva, *possessio iuris*, však klasické římské právo neznalo, což vyplývá z fragmentu právníka Paula, citovaného v Digestech ze 6. století: *possideri possunt quae sunt corporalia*, „předmětem držby mohou být výlučně věci hmotné.“²

V přirozenoprávních kodexech 19. století se stalo rozlišování držby věci a držby práva, pod vlivem studia římského práva ve středověku a novověku, již běžným jevem, a uvedené dělení provádí také ABGB. V Československu se již za první republiky nicméně setkáváme se sna-

hou oba pojmy sjednotit. V zájmu zjednodušení úpravy držby se tak nicméně dělo způsobem, který vnášel do pojetí držby ještě více zmatku. Autoři osnovy československého občanského zákoníku z 30. let představili koncepci, která měla sjednotit držbu věci a držbu práva pod jednotný pojem. Mělo se tak stát zavedením pojmu „držba vlastnického práva“, který by stál vedle držby ostatních práv, zejména pak služebností. Vycházelo se z představy, že držba je hlavním projevem vlastnického práva a tudíž držením se fakticky vykonává vlastnictví v jeho vnějším projevu. Navíc bylo konstatováno, že při držbě věci jde ve skutečnosti o výkon práva k věci, což se projevuje tím, že dlouhodobým faktickým vykonáváním vlastnického práva věci jeho držbou se za určitých podmínek může tento stav stát trvalým, a to prostřednictvím vydržení.³ Zastáncem konstrukce držby vlastnického práva na úkor držby věci byl u nás především Jan Krčmář.⁴

Záměr podřadit držbu věci pod držbu práva zavedením držby vlastnického práva se však již v době svého vzniku setkal s kritikou. Miroslav Boháček například poukazuje na § 244 navrhané osnovy nového občanského zákoníku z roku 1936, podle kterého „držitelem jest, kdo vykonává právo pro sebe“, z něhož podle něj žádným způsobem nevyplývá, že držba sama by měla být pouhým výkonem práva.⁵

Záměr autorů osnovy byl patrně inspirován starší literaturou, zejména pak Antonínem Randou. Ten ve své známé studii o držbě totiž skutečně uvádí, že držbu věci a držbu práv je zapotřebí považovat za souběžné pojmy, podřazené jakémusi vyššímu pojmu držby, kterou Randa navíc definuje jako „skutkem založenou faktickou možnost opětovného výkonu jistého práva.“⁶ Nejblíže se Randa konstrukci vydržení vlastnického práva, která se nakonec prosadila do NOZ, přiblížil ve svém článku publikovaném v časopise Právník v roce 1871, sugestivně nazvaném O vydržení vlastnictví. V tomto směru je třeba dodat, že tento článek v časovém sledu předchází významnější Randově monografii Držba dle rakouského práva v pořadu systematickém, která u nás vyšla v roce 1890.

Autoři tehdejší osnovy, odkazující na Randu jakožto proklamovaného původce konceptu

1 Blaho P.; Holländer P., *Postavenie práva v systéme metód štátneho riadenia spoločnosti*, Bratislava 1989, str. 164 a násl.

2 Paulus Dig. 41, 2, 3 pr.

3 Boháček, M. *K snahám o jednotnou konstrukci držby, Randův jubilejní památník*, Praha 1934, str. 347.

4 Krčmář, J. *Základy přednášek o právu občanském, díl II.*, Praha 1925, str. 78. Krčmář jednotnou koncepci držby věci a držby práva uvádí již ve své drobné monografii Držení z roku 1919. Zde uvádí: „V držení býti mohou: právo vlastnické. Držení práva vlastnického spadá však v jedno s držením věci a platí o něm ustanovení zvláštní.“ (str. 7). Dále však Krčmář již tuto teorii nerozebírá.

5 Boháček, M. *K snahám o jednotnou konstrukci držby*, str. 348.

6 Randa, A. *Držba dle rakouského práva v pořadu*

sjednocení držby věci a držby práva, však opomenuli (vědomě či nevědomě) Randovo důrazné upozornění, že výkon práva nelze ztotožňovat s držbou práva, kdy výkon určitého práva pouze zakládá držbu.⁷ Tato nedůslednost se projevila jak ve zmíněném § 244 osnovy, který se dikcí tohoto omylu dopouští tím, že za držitele označuje toho, kdo vykonává právo pro sebe. Navíc, jak správně upozorňuje Boháček, Randa svojí jedinou větou, připouštějící souvislost mezi držbou věci a držbou práva, navíc v krátké jednostránkové kapitole o pojmu držby práva, zjevně neusiloval o zavedení zcela nového pojetí držby, které by nerozlišovalo držbu práva od držby vlastnického práva.⁸ Je to patrné mimo jiné z toho, že Randa dále ve svém spise stále důsledně rozlišuje pojmy 'držba věci' a 'držba práva'. Kromě toho Randa též výslovně uvádí: „Jest-li možnost ta (opětovného výkonu práva – pozn. aut.) možností výkonu obsahu práva vlastnického, shledáváme držbu věci; poskytuje-li skutek možnost výkonu práva jiného, shledáváme držbu práva.“⁹ Odkazovat na učení A. Randy, ve snaze najít oporu pro jednotné chápání držby věci a držby práva, proto není opodstatněné.

Randa své stanovisko navíc opírá o názory římské jurisprudence, kterou z podobných úvah, jaké prezentoval Krčmář, rozhodně nelze podezírat. Římský právník Javolenus například výslovně uvádí: *ego puto usum eius iuris pro traditione possessionis accipiendum esse ideoque et interdicta veluti possessoria constituta sunt*, „myslím, že výkon takového práva by měl být považován za doručení (tradicí) držby a že právě z tohoto důvodu byly interdikty zavedeny jako analogie držebním interdiktům.“¹⁰ Tento fragment byl tedy pravděpodobně podkladem pro Randovo tvrzení o tom, že výkon práva pouze zakládá držbu a není tedy držbou samotnou. V tomto fragmentu však Javolenus navíc dokazuje, že držbu práva (v tomto případě se jedná o držbu služebnosti) je zapotřebí odlišit od držby jako takové, když držební interdikty na ochranu držby se nevztahovaly na ochranu držby např. pozemkových služebností.¹¹

Idea držby práva tedy nebyla římskému právu zcela neznámá, ovšem nejednalo se o držbu v pravém slova smyslu. Již v nejstarších dobách měla otázka držby práva praktický rozměr při řešení možnosti vydržení služebnosti. Římská jurisprudence spojovala totiž otázku vydržení služebnosti právě s otázkou držby práva.¹² Vznik služebnosti prostřednictvím vydržení *ius civile* původně připouštělo, a to bez zpochybnění držby při výkonu služebnosti. Důvodem byla představa, že držba při výkonu služebnosti se týká předmětu služebnosti a nikoli služebnosti samotné.

V roce 216 př. n. l. však *lex Scribonia* vydržení služebností zakázal, čímž se otázka držby práva obecně dostala do pozadí. V době klasické však zásluhou právní vědy byla představena konstrukce, která vycházela z myšlenky specifického druhu držby, označené jako *quasi possessio* (kvazidržba), která měla zejména umožnit jednak interdiktivní (tj. držební) ochranu služebností a jednak jejich vydržení. Z názvu *quasi possessio* je patrné, že římská jurisprudence tedy neakceptovala myšlenku, že by právo mohlo být předmětem držení, nýbrž pracovala s institutem odlišným. Jasným dokladem toho je např. Juliánovo tvrzení *natura enim servitutium ea est, ut possideri non possint*, „povaha služebností je taková, že vylučuje jejich držbu“.¹³ I nadále tedy služebnost nemohla být předmětem *possessionis*, nýbrž *quasi possessionis* a mohla být tedy pouze „jakoby“ držena. Také proto římské prameny neoznačují po zavedení kvazidržby držbu věci obratem *possessio rei*, ale prostě jen *possessio*.

Quasi possessio však nelze bez dalšího ztotožňovat s dnešní držbou práva. Její význam byl v římském právu zúžen totiž převážně jen na věcná práva k věci cizí, a to především na služebnosti, jejichž vydržení bylo díky elegantnímu řešení klasické jurisprudence v průběhu principátu opět připuštěno. Služebnosti navíc spadaly do kategorie *res incorporales*¹⁴ a v pojetí římského práva šlo tedy technicky o věci.

O specifickém pojetí kvazidržby svědčí také zvláštní podmínky držby služebností. Pro kvazidržbu služebnosti se vyžaduje, tak jako u držby věci, souběh obou hlavních znaků – *corporalis possessio* a *animus possidendi*. Pojetí *corporalis possessio* se však lišilo u různých typů služebnosti, což odpovídalo jejich faktické povaze. Zatímco pro služebnosti osobní se vyžadovala běžná aprehenze směřující k nabytí detence věci, byla

systematickém, Praha 1890, str. 13.

⁷ Randa, A. *K snahám o jednotnou konstrukci držby*, str. 13, pozn. 5.

⁸ Boháček, M. *K snahám o jednotnou konstrukci držby*, str. 349.

⁹ Randa, A. *Držba dle rakouského práva v pořadu systematickém*, str. 13.

¹⁰ Javolenus Dig. 8, 1, 20.

¹¹ Již v klasické době římské podléhal interdiktivní držební ochraně *usus* i *ususfructus*, jakožto osobní služebnosti. Ovšem podmínky této ochrany se lišily od ochrany držby natolik, že nelze hovořit o totožném způsobu ochrany, viz Bonfante P., *Instituce římského práva*, Brno 1932, str. 397.

¹² Římskému právu byl neznámý pojem věci nehmotných tak, jak jej chápeme v moderním právu. Nicméně již u Gaius operuje s termínem *res incorporalis*, který ovšem zahrnuje kontrakty, služebnosti a další právní instituty.

¹³ Iulianus Dig. 8, 1, 32. A dále Julianus pokračuje: *sed intellegatur possessionem earum habere, qui aedes possidet*, ale kdo drží dům, je to jakoby držel služebnost, která se ho týká.

¹⁴ Pojem *res incorporales* nelze ztotožňovat s moderním pojmem věci nehmotných, který byl římskému právu v této podobě neznámý. Gaius (*Institutiones* 2, 14) vysvětluje pojem *res incorporales* demonstrativním výčtem: *incorporales sunt quae tangi non possunt, qualia sunt ea quae iure consistunt, sicut hereditas, ususfructus, obligationes*, netělesné jsou ty, kterých není možno se dotknout; takové jsou věci, jejichž podstatou je právo, například pozůstalost, *ususfructus* či závazky.

podmínka faktického ovládní věci u pozemkových služebností splněna tehdy, jestliže byl alespoň jednou vykonán obsah služebnosti. U tohoto typu služebnosti se navíc rozlišovaly podmínky pro nabytí afirmativních i negativních služebností. U afirmativních služebností (např. právo cesty) může kvazidržbu služebnosti nabýt ten, kdo je k výkonu služebnosti oprávněn. Naproti tomu u negativních, zakazujících služebností, ji musí ji vykonávat ten, proti němuž služebnost fakticky směřuje, tedy zejména vlastník sousedního pozemku. Obdobně upravuje vydržení práva také OZO, když v § 313 rozlišuje držbu práva pozitivního, spočívajícího v *dare* nebo *facere*, a práva negativního, založeného na *omitere*.¹⁵

Navzdory terminologickému odlišení držby od kvazidržby se přesto objevily mezi romanisty snahy o prokázání existence držby práva ve smyslu *possessio iuris* v římském právu. V justiniánské kodifikaci (z 6. století) se lze totiž setkat s obraty *possessio iuris*, tedy ve smyslu držby práva. Konkrétně pak v Kodexu nalezneme fragment Konstantinovy konstituce, jenž tento obrat užívá.¹⁶ Tyto zmínky jsou však považovány za produkty pozdější interpolace a podle soudobých názorů neodpovídají představám klasické římské jurisprudence, jak uvádí např. Boháček. Proto novověké snahy opřít argumenty podporující institut držby práva o antické prameny je zapotřebí brát s rezervou.

Držbu vlastnického práva tedy lze připustit jedině tehdy, jestliže připustíme držbu práva obecně. Je ovšem zapotřebí mít na vědomí, jak správně poznamenává Marta Knappová,¹⁷ že nejen v římském právu, ale do značné míry pod jeho vlivem ani československé civilní kodexy nikdy neupravovaly držbu věci a držbu práva jednotně. Držba práva, navzdory svému názvu, tedy navazovala na rozlišení *possessio – quasi possessio*, při kterém se držba práva (navzdory označení „držba“) řídí odlišnými principy než držba věci. Pokud tedy držba práva není držbou v pravém slova smyslu (nýbrž *quasi possessio*), pak z teoretického hlediska není přípustná ani držba vlastnického práva.

Držba práva v československých civilních kodexech

Rozdílné pojetí držby věci a držby práva se z římského práva, které odlišovalo *possessio* (držbu věci) od *quasi possessio* (držbu práv, resp. věcných práv k věci cizí) přeneslo do československých civilních kodexů. OZO však vymezuje držbu práva velmi lakonicky, když v § 311 zahrnuje nemotné věci mezi předměty držby

a v § 312 upravuje souhrnně nabývání držby nemotných věcí a práv. Povahu držby práva ani její pojmové znaky dále neupřesňuje a proto tento úkol připadl právní nauce, která vyšla z uvedených ustanovení, jakož i z ustanovení § 351, jež upravuje zánik držby práv.

Z teoretického hlediska bylo zapotřebí vyjasnit především poměr obecné právní úpravy držby vůči držbě věci. Držba práva totiž vzhledem ke své povaze vykazuje jistá specifika, a proto především pojmové znaky držby nelze bez dalšího aplikovat *per analogiam*. Především bylo zapotřebí zabývat se otázkou charakteru *corporalis possessio* při držení práv, která se nutně liší od fyzické dispozice s hmotnou věcí. Ve shodě s hmotnými věcmi vyžaduje držba práv možnost trvalého či opakovaného výkonu, kterážto podmínka u hmotných věcí vedla k diskvalifikaci generických věcí zužitelné povahy z držby.

Předmětem držby mohla tedy být podle OZO pouze subjektivní práva dovolená zákonem. Jistou otázkou, nad kterou se pozastavuje mimo jiné Randa, byla přípustnost držby obligačních práv, když vycházel právě z římskoprávního významu kvazidržby ve vztahu k věcným právům k věci cizí.¹⁸ Jejich držbu však Randa přeci jen připouští, stejně jako Krčmář, avšak pod podmínkou možnosti jejich opětovného výkonu.¹⁹ Tato podmínka, vycházející z římského práva, ovšem platila též pro věcná práva, a tedy předmětem vydržení nemohla být ta věcná práva, jejichž opětovný výkon byl vyloučen, resp. jejichž výkon mohl být proveden pouze jednou. Možnost opětovného výkonu chápal OZO poměrně volně. Postačilo, když právo bylo možné vykonat alespoň třikrát v období speciální třicetileté lhůty, stanovené pro tyto případy (§ 1471 OZO). Vydržecí doba začínala běžet prvním výkonem práva (nikoli ovšem prvním možným výkonem), protože výkon práva byl chápán jako analogie k podmínce *corporalis possessio* u držby věci.

Praktická stránka držby obligačních práv nicméně zůstala pozadu za držbou věcných práv vzhledem k tomu, že většina obligačních práv není způsobilá k vydržení. Ačkoli § 1455 OZO stanoví, že věci, které mohou být předmětem držby, mohou být také předmětem vydržení, právní doktrína přesto zúžila (rovněž pod vli-

¹⁵ Krčmář, J. *Základy přednášek*, díl II. str. 14–15. §313 OZO: „Práva jest užito, když někdo na jiném něco jako povinnost žádá a tento mu to plní; rovněž, když někdo věci jinému náležející s jeho dovolením použije ke svému užítku; konečně když jiná osoba na cizí zákaz opomine to, co by jinak byla oprávněna činiti.“

¹⁶ Codex 7, 32, 10; Dig 43, 26, 2, 3 ad. Viz např. Brassloff, *Possessio in den Schriften der römischen Juristen*, 1928.

¹⁷ Knappová, M. *Držba*, Právo a zákonost 10/1992, str. 582.

¹⁸ Randa, A. *Držba dle rakouského práva v pořadí systematickém*, str. 95.

¹⁹ Krčmář, J. *Základy přednášek o právu občanském*, str. 7.

vem římského práva) vydržení práva prakticky jen na věcná práva, a to navíc v omezené míře. Předmětem vydržení tak nemohlo být zástavní právo, dědická práva, rodinná práva a právo stavby. Obligační práva byla rovněž prakticky vyřazena z vydržení, protože podle mínění právní doktríny výkon pohledávky tuto pohledávku dostatečně neindividualizuje pro účely vydržení. Výjimkou bylo vydržení práva požadovat placení úroků v určité měně.²⁰ Ovšem také držba práva byla značně limitována v dalších oblastech občanského práva. Zatímco práce byla uznána jako potenciální předmět držby (jakožto *res incorporalis*), vyloučena z držby byla naopak práva osobnostní, práva rodinná,²¹ stejně jako i další extrakomerční práva. Předmět držby tak doktrína, v návaznosti na § 311 OZO, zužovala prakticky jen na majetková práva, resp. objekty právního obchodu. Kromě vybraných obligačních práv (umožňující opětovný výkon) tak mohlo být drženo právo služebnosti, mobiliární právo zástavní, práva autorská, patentní, známková, vzorková, firemní. Dále se připouštěla též držba práva vodního, honebního, práva rybolovu a práva stavby.²²

Není ovšem bez zajímavosti, že mezi předměty držby Komentář (díl z roku 1935) zařadil výslovně též právo vlastnické. Jsem ovšem přesvědčen, že F. Rouček, jenž je autorem komentáře k § 311 OZO, jednoduše bez dalšího převzal příslušnou pasáž Krčmářovy monografie Držení, která uvádí téměř shodný výčet přípustných objektů držby.²³

Výše popsáný přístup k institutu držby a vydržení práv pak přetrvával ve všech obdobích československé civilistiky, kdy také ve smyslu OZ 1964 (po novele č. 131/1982 Sb. a zřetelněji po novele č. 509/91 Sb.) doktrína neuznávala možnost vydržení obligačních práv, zatímco držbu práva jako takovou připouštěla.²⁴ Za účinnosti OZ 1964 pochopitelně v mezích, jaké dovolovalo omezení zákonné úpravy držby a vydržení obecně.

Ačkoli tedy byly podle OZ 1964 praktické důsledky držby práva v praxi značně omezené, byl po formální stránce opětovný výkon podmínkou držby práv, která supluje *corporalis possessio*. Ovšem k založení držby vykonáváním zásadně stačil jediný výkon, přičemž bylo dostačující, když opětovný výkon byl pouze možný. Samotná možnost výkonu práva, bez jediného reálného výkonu, na druhou stranu nestačí. Nemožnost výkonu byla pak důvodem pro zánik držby práva *corpore*, ačkoli taková nemožnost musela být opět trvalá a nikoli jen dočasná. U služebností pak v souladu s principy římského práva držba zanikala rovněž nikoli pouhým nevykonáváním, ale vyžadovala se *usucapio libertatis*, tj. nemožnost výkonu služebnosti.

Animus se u držby práva analogicky odvozovala od držby věci. Držitel musel být přesvědčen, že vykonává právo pro sebe. Nestáčílo přitom, aby toto právo vykonával jen z nouze anebo jako právo veřejné. Nešlo tedy o držbu práva, jestliže někdo vykonával právo (např. průchodu přes cizí pozemek) s přesvědčením, že mu takový výkon bude tolerován z přátelství k vlastníkovu pozemku. Ke ztrátě držby *animus* v případě subjektivního práva docházelo tak, že se držitel držby práva dobrovolně vzdal.

Úprava držby v OZ1950, včetně úpravy držby práv, byla pod zřetelným vlivem Krčmářovým a do určité míry navazovala na osnovu OZ z 30. let. Oproti ní se ovšem neprosadilo sjednocení držby věci a držby práva pod držbu vlastnického práva, ačkoli Krčmář sám držbu vlastnického práva prosazoval a přestože této držbě přisuzoval specifika oproti držbě dalších práv.²⁵ Po vzoru předchozí úpravy, a do značné míry ve shodě s římskoprávní koncepcí odlišující *possessio* a *quasipossessio*, je zde tedy upravena držba věci a držba práva odděleně.

Krčmářem kritizovaná formulace držby věci OZO byla pozměněna. Změna se týkala především animu, který v § 309 OZO byl definován jako „vůle podržet věc za vlastní“.²⁶ Krčmářem navrhovaná, a nakonec také převzatá, formulace ustanovení § 143 OZ 1950, které rovněž vymezuje držitele, zněla „držitelem je, kdo s věcí nakládá jako se svou“. Jak již bylo zmíněno výše, Krčmář formulaci OZO vytýkal příliš úzké vymezení animu, omezující se prakticky na *opinio domini*, tzn. přesvědčení o vlastnictví věci. V nové formulaci § 143 OZ 1950 tedy přibýlo zdánlivě bezvýznamné slovo „jako“, které podle Krčmáře zásadním způsobem rozšiřuje oblast držby. OZ 1950 již také ve své definici výslovně nezahrnuje slovo „vůle“. Důvodem bylo to, že definice držitele OZO pojmově vycházela z detentora (majitele), kterého odlišuje právě nedostatkem animu. Naproti tomu OZ 1950 již detentora výslovně nevymezuje. Formulace držby práva byla přímo převzata z § 244 navrhované osnovy OZ z 30. let: „Držitelem je, (...) kdo vykonává právo pro sebe.“ § 144 pak výslovně uvádí, že držet lze věci stejně jako práva.

Další osudy vztahu držby věci a držby práva v legislativní úpravě byly poznamenány vylou-

²⁰ Rouček – Sedláček, *Komentář k čsl. obecnému zákoníku občanskému*, díl VI., str. 444.

²¹ V tomto směru ovšem měla osnova OZ z 30. let stanovit výjimku, když v § 277 osnovy přiznávala possessorní ochranu tomu, kdo vykonává rodinné právo poctivě.

²² Rouček – Sedláček, *Komentář*, díl II., str. 79.

²³ Srov. Krčmář, *Držení*, str. 7.

²⁴ Knappová, M. *Držba*, Právo a zákonnost 10/1992, str. 592.

²⁵ Srovnej Krčmářovy *Základy přednášek*, vydání 1925 (str. 7) a 1934 (str. 78).

²⁶ Krčmář, J. *Základy přednášek o právu občanském*, díl II., str. 4.

čením úpravy držby jako takové ze znění OZ 1964. V platném právu se udržela pouze v zákoníku mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb. Není bez zajímavosti, že názory o zbytečnosti právní úpravy držby v občanském zákoníku se objevují již za první republiky. V diskusním článku z roku 1924 např. dr. Cibulka nabádá k eliminaci úpravy držby s odkazem na faktický a nikoli právní základ držby: „Ježto držba ve skutečnosti jest pouze dokumentováním toho kterého práva a nikoliv samostatným ústavem právním, postrádá veškerého právního podkladu a poněvadž se také snadno lze bez ní obejítí. (...) V době ústnosti a bezprostřednosti jednání, rychlého rozhodování, snahy po zlepšení řízení a konečném řešení sporů postrádá ústav držby a její ochrana svého původního odůvodnění, přestává býti účelnou a lze ji proto odstraniti a to tím spíše, když vůbec není zapotřebí za ně nějaké náhrady.“ Uvedením OZ 1964 byla realizace této myšlenky *de facto* uskutečněna, ačkoli pod zcela odlišnou argumentací.

Navzdory zřejmému legislativnímu záměru vytlačit držbu z československého práva však právní doktrína trvala na existenci držby v československém právu s odkazem na některá obecná ustanovení občanského zákoníku (zejm. § 4, 5, 220 a 228). V této situaci, kdy právní řád se snažil vytlačit úpravu držby jako takovou, nezbylo mnoho místa na diskuzi o charakteru držby práva ve vztahu k držbě věci. Ke změně došlo teprve s novelou OZ 1964 zákonem č. 131/1982 Sb., který úpravu držbu do znění zákona opět zahrnul, byť v míře značně omezené.

Navzdory lakonické úpravě držby bylo možné dovodit, že zákon uznává držbu práva odlišně od držby věci, když § 132a přiznává ochranu „právům odpovídajícím věcnému břemeni“. Ačkoli takové ustanovení můžeme chápat spíše ve smyslu odmítnutí držby obligačních práv, lze z něj dovozovat, že přinejmenším naznačuje distinkci držby věci a držby (věcných) práv. Současně je třeba zdůraznit, že radikální zásahy OZ 1964 do dosavadní struktury občanského práva postihly také relativně zřejmou hranici mezi věcnými právy a právy obligačními. Obratem „práva odpovídající věcnému břemeni“ měl tak zákonodárce na mysli zejména tzv. právo osobního užívání, jehož kvalifikace byla v tomto směru značně obtížná.

Závěr

Držba práva je koncepcí historicky i institucionálně přímo odvozená z držby věci. Právní věda se snažila vždy ospravedlnit držbu práva a navazující účinky kritérii platnými pro držbu věci, což se vzhledem k hmotné povaze věci a nehmotné povaze práv vždy setkávalo s mno-

hými problémy. V důsledku toho se zákonná úprava držby práva zaměřovala, resp. omezovala, zejména na držbu věcných práv.

Úzká vazba držby práva na věcná práva a současně příbuznost držby práva s držbou věci nicméně do jisté míry pochopitelným způsobem vyústily v ideu držby vlastnického práva, která zdánlivě zjednodušuje zákonnou úpravu ochrany držby i vydržení sjednocením držby práva s držbou věci. Je třeba ovšem upozornit, že institut držby jako takový byl vytvořen za účelem řešení rozporu mezi faktickým a právním stavem při dispozici s věcí, čemuž byl též uzpůsoben mechanismus jeho aplikace. Držba práva a jeho vydržení hrály v tomto směru spíše okrajovou roli, zaměřenou převážně na věcná práva k věci cizí. Přenesením váhy z věci na právo v rámci konstrukce držby vlastnického práva se tak znovu vystavujeme problémům souvisejícím s aplikací mechanismů držby věci na držbu práva, které právní věda neúspěšně řešila od antiky až po 20. století.

Držba může tvořit buďto součást souboru subjektivních oprávnění vlastníka v podobě *ius possidendi*, anebo je naopak od vlastnického práva oddělená (*possessio*), což je důsledek její faktické povahy oproti právnímu statutu vlastnictví. Držba vlastnického práva v tomto směru rozdíl mezi držbou a vlastnickým právem stírá, obdobně jako se tak snažila činit dosavadní úprava v případě tradiční dichotomie držby a detence.²⁷

Ačkoli tedy idea držby vlastnického práva v novém občanském zákoníku sleduje zejména zjednodušení terminologie, fakticky narušuje tradiční koncepci držby v jejích základech. Zavedení zákonné úpravy držby vlastnického práva totiž způsobuje *de facto* zánik institutu držby věci v našem právním řádu, což znamená vážný zásah do tradičního a funkčního pojetí držby, jejíž reálný význam vždy spočíval právě na držbě věci. V tomto ohledu nelze ignorovat skutečnost, že držba a vlastnické právo jsou v kontinentálním právu chápány jako dva odlišné instituty přes dva tisíce let. Argumentovat názory J. Krčmáře, jenž ve své době za koncept vydržení vlastnického práva sklídl kritiku, je navíc neoprávněné.

Institut držby a vydržení vlastnického práva je v mnohém krok do neznáma. Bude tedy bezesporu zajímavé pozorovat, jak se tento dosud zcela teoretický koncept osvědčí v praxi.

²⁷ V tomto případě však byla snaha o sjednocení právní úpravy ochrany držby a detence spíše pochopitelná, protože do jisté míry reflektovala dosud nevyjasněné otázky ohledně zmínek o possessorní ochraně detence v antických pramenech, které se také staly základem doktrinního sporu o charakter držby mezi Savignym a Iheringem. Sjednocování držby práva s držbou věci je naproti tomu dokonale novum.